

характером це системний документ, який має значення для всіх країн світу при забезпеченні захисту культурної спадщини. Оскільки вона не тільки визначає поняття культурної спадщини “цінності, рухомі або нерухомі, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, такі, як пам’ятники архітектури, мистецтва або історії, релігійні або світські, археологічне місцезнаходження, архітектурні ансамблі, які являють історичний або художній інтерес, твори мистецтва, рукописи книг, інші предмети художнього, історичного або археологічного значення, а також наукові колекції або важливі колекції книг, архівних матеріалів або репродукції цінностей”. У визначенні культурних цінностей об’єднано цілий список об’єктів, які незважаючи на їх різноманіття володіють характерними ознаками. Цей документ і кодифікує всі найважливіші норми захисту культурних цінностей у випадках збройного конфлікту.

Діючі міжнародно-правові акти щодо захисту культурних цінностей, безсумнівно, володіють значним потенціалом, особливо при розробці системи запобіжних заходів, спрямованих на захист об’єктів культурної спадщини.

Шкуратенко О.В., професор
кафедри історії держави та права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

СКЛАДОВА ФЕНОМЕНУ “КУЛЬТУРА”

Насамперед хотілося б зазначити, що з розкриттям змісту буття людини культура одночасно формує та розвиває саму цю сутність. Людина не народжується соціальною, а лише в процесі діяльності стає такою. Знання і виховання є не що інше, як оволодіння культурою, а отже культура – це залучення людини до соціуму, суспільства, вважав Пітірім Сорокін.

На історичних етапах розвитку людства долучення до культури може здійснюватись у формі міжособистісних стосунків та самоосвіти, звідси і впливає безперервне оволодіння культурою або процесом соціалізації. Цей процес у свою чергу має протиріччя і становить собою складну антиномічну систему, на

думку філософа Миколи Бердяєва. Саме протиріччя складають не лише сутнісну характеристику культури, а є й джерелом її розвитку.

У світовому масштабі культурну спадщину виражають культурні універсалії – норми, закони, каральні санкції, цінності, правила, традиції та мова, яка визначає характер картини світу, в якому знаходиться людина, розвивається зі становленням соціуму. Оскільки це багатовекторна та складна система, культура підрозділяється на певні носії зі своєю сукупністю цінностей, норм, мови та традицій, якими керуються більшість членів суспільства. Це є домінуюча культура. Правова культура розвивалася у контексті загальної культури, яку можна зрозуміти лише через призму діяльності людини, народів, цивілізацій.

Проте, суспільство розпадається ще на достатньо велику кількість груп (національних, демографічних, соціальних, професійних тощо), згодом у кожній з них формується власна культура, тобто система цінностей та правил поведінки. Такі малі культурні світи становлять собою субкультурний простір. Серед них виділяються як соціально прийнятні форми соціально-культурної диференціації, так і антисоціальні (фашистські, терористичні, злочинні угруповання). Субкультура не обов'язково має негативні характеристики. Важливою стороною її змісту є несхожість, неконтактність з домінуючою культурою.

Проблематика кримінальної субкультури, яка перебуває в конфлікті з домінуючою, відрізняється мовою, діалектичними спрямуваннями, є однією з інституціональних теорій криміналізації суспільства. Кримінальна субкультура як складова чинника в механізмі інституціоналізації злочинності є проявом деструкції і дегенерації щодо культури взагалі та культуротворчих субкультур зокрема. Суть же загальної кримінальної субкультури полягає у суспільній небезпеці у будь-якому історичному етапі розвитку, асоціальності, криміногенності, протиправності. Так як ця тенденція врешті-решт зводилася і зводиться до конкретного носія кримінальної субкультури – правопорушника.

Кримінальна субкультура певною мірою впливає також на поширення протиправної поведінки. Показники злочинності вказують на неухильний вплив на неї протиправної поведінки, поширення кримінальної субкультури, аморальності, що потребує глибоких досліджень систем, з яких вони складаються, а саме:

псевдонорм, псевдоцінностей кримінальної псевдокультури злочинця, зокрема на багатьох етапах розвитку державності та правової думки.

На думку багатьох учених від субкультури відмежовується поняття контркультури. Це культура представників локальної субкультури, яка в силу економічних і політичних обставин намагається зайняти провідне становище не лише серед певних субкультур, але й протиставити себе панівній культурі та стати її лідером. Тобто, на певному історичному етапі контркультура може замінити один тип культури іншим. Зокрема, так сталося в Київській Русі, коли християнська культура витіснила язичницьку. Відбулося протистояння між домінуючою язичницькою культурою і християнством, яке закінчилося поширенням останнього на всі функції держави та її зміцненням.

У розвитку рівня правової культури неабияку роль відіграло поширення писаної правової думки в Київській Русі; йде процес посилення та зміцнення централізованої влади. На розвиток права в Київській Русі визначний вплив справило введення християнства, нової релігії для русів, запровадженої Володимиром Великим з благословення Другого Риму. Йшов процес поширення писемних зведень норм світського права “Руської правди” як результат розвитку юридичної думки в Київській Русі, різноманітних норм канонічного права. Злочини та покарання вже були унормовані “Руською правдою”.

Одночасно в Київській Русі вже можна виділити прошарок населення, в якому розвивалися елементи субкультури і навіть злочинної культури, що включав у себе різного плану боржників, злодіїв, розбійників, злочинців-язичників. Адже ще довгий період в охрещеній Русі молились вогню-Сварожичу, відправляли язичницьку обрядовість. Так, служителі язичництва волхви згадуються у літописах ще в XII ст. як організатори київського повстання 1113 р. В іншому правовому джерелі Київської Русі “Уставі Святого князя Володимира” – конспектованому кодексі церковно-судового права – серед злочинів, які підлягають юрисдикції церковних судів, названо заняття “зелиничество”, “зелъи”, “чародеяния” як протиправні дії, притаманні певним групам населення (ст. 9). А “Статут князя Ярослава” вже забороняє поширення злочинних дій (“чародеіца”, “наузница”,

“волхва”, “зелейница” (ст. 38), символіки та обрядовості, притаманних субкультури певної верстви населення.

Певний період історичного розвитку за цивілізаційною теорією визначається ідейно-духовними, культурологічними факторами, накопиченими в процесі історичного розвитку й існуючими в рамках культури уявленнями про світ, соціальні цінності, стереотипи поведінки. І тому ймовірно, що у період раннього Середньовіччя на території руських земель, поряд з процесом формування правової системи, спрямованої на захист власності та боротьбу із злочинцями, відбувався й зворотний процес у кримінальному середовищі такого деструктивного культурного явища, як кримінальна субкультура.

Кальченко Т.Л., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ НАУКИ КРИМІНОЛОГІЇ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Вітчизняна кримінологічна наука має досить значний арсенал ефективних інструментів протидії злочинам та правопорушенням, який, на жаль, не в повній мірі на сьогодні використовується в Україні. Ігнорування його робить Україну незахищеною від багатьох, а особливо тих, що породжують різноманітні політичні, економічні та соціокультурні кризи, факторів.

В Україні кримінальна складова є чинником усіх криз, як політичних, економічних, правових, так і моральних. Отже, злочинність відіграє свою роль у існуванні будь-якої кризи. Такими є основоположні засади науки кримінології. А це означає, що подолати будь-яку кризу у суспільстві можна, лише створюючи імунітет проти ураження суспільства криміналом.

Оскільки кримінологія є соціально-правовою наукою про злочинність, то засвоєння її предмета має охоплювати одночасно соціально-правові сфери суспільного життя. Розуміння соціальної природи злочинності, з'ясування її причин та умов, вивчення